

tételezi, hogy az olvasó ismer bizonyos dolgokat, de talán ferde az ízlése. Passuth Krisztina a művészi alkotások megértésének módszerét kínálja az olvasónak, Lyka maga oldja meg a problémákat, hadakozik, cáfol, vitatkozik. Passuth Krisztina megadja azt a tudást, mely nélkül nem léphetjük át egy kiállítás vagy múzeum küszöbét; Lyka könyvének olvasói bizonyára láttak már kiállításokat, jártak múzeumokban, s most, a Mester vezetésével, összefoglalják a látottakat, leszűrrik a tanulságot. A *festészet műhelyében* című könyvben csak a festészet problémáival foglalkozik a szerző, a *Kis könyv a művészetéről* érdeklődése kiterjed a szobrászatra, grafikára, az iparművészet egyes ágaira is.

A két mű, az a benyomásunk, kiegészíti egymást. Passuth Krisztinánál nélkülözhetetlen a festészet problémáinak megismeréséhez; Lyka könyve sokoldalúságával, az elemzés alaposágával teszi magát hasznossá.

Ami a szerzők nézeteit illeti, nekünk Passuth Krisztina rokonszenvesebb, mert álláspontját nem kényszeríti az olvasóra. Ehelyett a helyes állásfoglaláshoz szükséges ismereteket kívánja megadni. Lyka más. Lyka szenvedélyes vitázó, bizonyos szerintünk már túlhaladott nézetek híve. Meg kell jegyeznünk, hogy ez a könyvnek már ötödik kiadása, ezért találhatjuk meg benne a régi harcok nyomait. Persze még ma is időszerű, érvényes sok megállapítása.

A két könyv elolvasása után úgy érezzük, hogy annak, akit komolyan érdekel a képzőművészet, újabb, korszerűbb műveket kell kezébe vennie, olyanokat, amelyek nem torpannak meg a jelen művészetének nagy kérdései és titkai előtt.

(TL)

KERESZTÜL-KASUL A DETEKTÍVIRODALMON

Kolozs Pál: *Utazás Detektíviába*. Magvető, Budapest, 1964.

Olyan területet kalandozunk be Kolozs Pál vezetésével, amelyet az irodalom felkent papjai ritkán hajlandók elismerni irodalomnak. A gyilkosságok, betörések, rablások, csempezések, kémkedés világában vagyunk. Ott, ahol nem Homérosz, Dante, Tolsztoj vagy Thomas Mann jelentik a csúcsoakat, hanem Sir Arthur, Conan Doyle, Edgar Wallace, Agatha Christie, Erle S. Gardner meg mások. Ott, ahol Sherlock Holmes, Hercule Poirot vagy Perry Mason a nap, az év hőse, az ideál, akiért a közönség lelkesedik. Az olvasó már tudja: a detektívirodalom félelmetes birodalmában vagyunk.

Kolozs Pál arra vállalkozott, hogy röviden áttekintse a detektívirodalmat, bepillantást nyújtson a bűnügyi irodalom

kulisszái mögé, eláruljon néhány műhelytitkot, bemutassa az olvasónak egy pár detektívregény-író jelesebb alkotását, megmagyarázzon néhány dolgot azoknak, akik a detektívirodalom rejtélyeit még nem értették meg, lerombolja a legendákat, de eloszlassa a hiedelmeket, előítéleteket is. Művét tehát haszonnal forgathatják azok, akik már ismerik vagy most készülnek megismerni a detektívirodalmat, s kellőképpen informálja mindazokat, akik ugyan nem fecsérlik idejüket arra, hogy a szerintük alacsonyabb rendű detektívirodalom termékeit olvassák, viszont szükségük van egy kis tájékozottságra ezen a területen is. Így aztán, habár vannak elődei (pl. Walter Gerteis könyve), Kolozs Pál *Utazás Detektíviába* című műve hasznos kézikönyv lehet.

Van azonban valami benne, amit fenntartással kell fogadnunk, amivel vitába akarunk szállni. Persze nem a detektívirodalom sajtósága, hogy úgy mondjuk céhbeli kérdéseiről van itt szó. Nem mesterségbeli ügyben kívánunk megjegyzéseket tenni. Csupán azzal kapcsolatosan, ahol Kolozs átlépte — a detektívirodalom határait.

A szerző nem tudta elkerülni, hogy ne szóljon általános esztétikai kérdéstről is, habár a detektívirodalom ugyancsak messze esik az esztétikától, s Kolozs jobban is tette volna, ha nem foglalkozik az ilyen távoli területekkel. Szerinte ugyanis a „vérbeli író... a valóságot tükrözi vissza akkor is, amikor gyilkosokról, detektívekről, izgalmas nyomozásról ír”. Nagy kár, hogy ilyen elméletet kever a dologba, elsősorban azért, mert nem ide való, másodsor, mert már az első próbán megbukik. Hisz maga beszél olyan írókról, mint Simenon, Greene, Dürrenmatt, s nem tagadja, hogy ezek „vérbeli” írók, viszont azt igazán nehéz lenne bebizonyítani, hogy Dürrenmatt „a valóságot tükrözi vissza”, amikor rémregényeit írja. Különösen nem úgy „tükrözi vissza”, ahogy azt a visszatükrözés elmélete, melynek, úgy látszik Kolozs Pál odaadó híve, elképzei. Vagy említsük Robert Pinget-t? A továbbiakban újabb bizonyítékokat szolgáltat a szerző önmaga álláspontja ellen. Azt mondja: „A D-irodalom (ti. a detektívirodalom, T. L.) — irodalomellenes... A D-irodalom... valami nem létezőt ad, ami csak visszfénye a bűntől meggyötört valóságnak.” Hogyha ez igaz, akkor a „D-irodalom” az igazi irodalom, akkor termékeit a világirodalom legnagyobb alkotásai közé kell sorolni. S ez, természetesen, így is van. A példák közismertek. És megfordítva: a világirodalom egyes remekművei, amelyeket eddig mint pszichológiai regényeket tartottak nyilván, vagy valamilyen más címkével láttak el, voltaképpen ide tarthatnak, a D-irodalomba. A kör bezárul. Nem a visszatükrözés kulcsa nyitja a zárat.

Megpróbálja Kolozs másként is megközelíteni a kérdést. Azzal, hogy a detektívregény „folyton magyaráz”. „Megmagyaráz, hogy valóságnak higgyem.” Vajon miért? Vagy

hogyan az illúzió teljes legyen? „Detektíviában mindennek a lényege a magyarázat, valami hol izgató, hol játékos felismerés... A D-irodalomban a tartalom: helyzetmagyarázat...” Ez persze nem ad megfelelő választ a kérdésre. A magyarázat — ahogy Kolozs értelmezi — csak egyfajta eszköze lehet az íróknak, még akkor is, ha detektívregény-író.

Legkevésbé Kolozsnak ezzel a tételével tudunk egyetérteni: „Az irodalmivá váló detektívregény a nyugati válságirodalom irracionalista útjain — nem sokat nyerhet.” Irodalmivá váló detektívregény — olyan nincs. Vannak művek, amelyek esetleg a detektívregények bizonyos módszereit vagy témáit, vagy kifejezőeszközeit, vagy más kellékét veszik kölcsön, de ezzel nem a detektívregény válik irodalmivá. Egy műfaj metamorfózisáról van szó. Újabb témák meghódításáról. Esetleg az írók kirándulnak Detektíviába. Dürrenmatt vagy Greene, vagy Pinget, vagy Simenon: irodalom. S amit az irodalom ezekkel az írókkal s műveikkel nyert, azt épp annak köszönheti, hogy nem álltak meg a valóság úgynevezett visszatükrözésénél, hanem új utakat kerestek, új utakra tértek, talán épp azokra, melyeket Kolozs Pál „a nyugati válságirodalom irracionalista útjainak” nevez.

Ilyen esztétikai eszmefuttatások helyett Kolozs inkább annak szentelte volna magát, amit eredetileg is akart: a detektívirodalom bemutatásának. Mert könyve csak ott érdekes, ahol elmond néhány igazi bűnügyet, ahol elmeséli néhány bűnügyi regény tartalmát, amikor tájékoztat, elkalauzol Detektíviában. Ezért, csak ezért tudjuk becsülni könyvét mi is, akik egyébként a „D-irodalommal” csak nagy ritkán, egészen kivételes alkalmakkor foglalkozhatunk, akár szórakozásul, akár tanulmányképpen.

(TL)

A NEVE: VERESÉG!

William Faulkner: *Az Öreg*

„... Mert az ember mindig vonzódott a folyóhoz, már akkor is ide húzódott a közelébe, amikor még nevet sem adott a víznek és a tűznek; sorsát, sőt létét is a folyó formálta ki, a folyó határozta meg, szigorúan, örökre.” És a folyó, a Víz, ha kiárad és pusztít is, ha sors is lesz belőle, akkor is igazságosan harcot vív az emberrel, mint maga az ember, embertársával.

Az Öreg, a születés, az élet és a halál újabb mítosza, ahol csupán tér van, és Faulkner hiába említ dátumot, az idő annál irreálisabb, minél jobban ragaszkodik hozzá: csak a Folyó, a